EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2025 09 29
COM(2025) 561 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

Rizikos valdymo ir atsparumo didinimo pažanga Europoje: Pirmoji Sąjungos atsparumo nelaimėms didinimo tikslų įgyvendinimo ataskaita Antroji nelaimių rizikos prevencijos ir valdymo Europoje apžvalga

{SWD(2025) 279 final}

1. SANTRAUKA

Sąjungos civilinės saugos mechanizmas (SCSM) atlieka labai svarbų vaidmenį formuojant būsimą nelaimių rizikos valdymą visoje Europoje. Juo skatinamas iniciatyvus, į ateitį orientuotas požiūris į pasirengimą nelaimėms ir atsparumą joms, laikantis 2023 m. priimtų Sąjungos atsparumo nelaimėms didinimo tikslų[1] ir neseniai priimtos ES pasirengimo krizėms strategijos[2].

Šioje ataskaitoje iš SCSM perspektyvos nagrinėjamas rizikos valdymas ir atsparumo didinimas ES. Joje aptariami tiek nacionalinio, tiek ES lygmens pokyčiai, dėmesį sutelkiant į keturias temines sritis: numatymą, gyventojų pasirengimą, ankstyvąjį perspėjimą ir civilinės saugos atsparumą. Tai **pirmoji atsparumo nelaimėms didinimo tikslų įgyvendinimo pažangos ataskaita** pagal Sprendimo Nr. 1313/2013/ES 34 straipsnio 2 dalį ir **antroji rizikos prevencijos ir valdymo pažangos ataskaita** pagal Sprendimo Nr. 1313/2013/ES 5 straipsnio 1 dalies g punktą.

Išvadomis iš esmės patvirtinama, kad reikia iniciatyvesnio, visapusiškesnio ir geriau integruoto požiūrio į atsparumą ir pasirengimą, kaip siūloma ES pasirengimo krizėms strategijoje. Numatymo srityje reikia toliau plėtoti aukštos kokybės duomenis, mokslinius tyrimus ir analitines priemones bei pajėgumus, kad būtų remiamas rizika grindžiamas sprendimų priėmimas. 2026 m. planuojamas išsamus ES rizikos ir grėsmių vertinimas toliau skatins šias pastangas visuose sektoriuose.

Vis dar labai svarbu gerinti **gyventojų pasirengimą**. Nors padaryta pažanga, tebėra didelių spragų, kurios rodo, kad reikia toliau plėtoti komunikacijos priemones, kuriomis skatinami elgsenos pokyčiai, puoselėjama pasirengimo kultūra ir užtikrinama pažeidžiamas grupes, įskaitant asmenis su negalia, apimanti įtraukioji komunikacija. ES lygmeniu planuojami veiksmai, be kita ko, yra ES informuotumo apie riziką diena ir naujos gairės bei bandomieji mokymai nacionaliniams ekspertams informavimo apie riziką klausimais. Užtikrinant sinergiją su vidaus saugumo strategija „ProtectEU“[3], komunikacija ir koordinavimas rizikos, grėsmių ir atsparumo klausimais visoje ES bus sustiprinti dar labiau.

Kita itin svarbi sritis, kuriai reikia skirti dėmesį, yra **ankstyvojo perspėjimo sistemų** veiksmingumas. Nors technologinė pažanga, tokia kaip „Copernicus“ ekstremaliųjų situacijų valdymo paslauga ir GALILEO įspėjimo apie ekstremaliąsias situacijas palydovų paslaugos teikimo pradžia, labai pagerina visuomenės įspėjimo pajėgumus, organizaciniai ir žmogiškieji veiksniai tebėra labai svarbūs siekiant, kad perspėjimai taptų laiku vykdomais gyvybes gelbstinčiais veiksmais. Reikia toliau dirbti siekiant stiprinti įspėjimų sklaidą, nenumatytų atvejų planavimą ir sąveikių, ankstyvojo perspėjimo apie įvairius pavojus sistemų integravimą nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygmenimis.

Siekdamos didinti **civilinės saugos atsparumą**, Komisija ir valstybės narės ėmėsi iniciatyvų, kad nepalankiausiomis sąlygomis ištestuotų ekstremaliųjų situacijų operacijų centrus ir pagerintų investicijų planavimą. Siekiant užtikrinti skubiosios pagalbos paslaugų tęstinumą, labai svarbu nuolat investuoti tiek į fizinę infrastruktūrą, tiek į veiklos procesus. Stiprinant reagavimą į nenumatytas krizes ir greitą atsigavimą po jų taip pat svarbus finansinio atsparumo didinimas. Kad atsparumas nelaimėms būtų užtikrintas veiksmais visais valdžios lygmenimis, itin svarbus tebėra tarpsektorinis ir tarpvalstybinis bendradarbiavimas.

[1] COM(2023) 61 *final*, 2023 2 8.
[2] JOIN(2025) 130 *final*, 2025 3 26.
[3] COM(2025) 148 *final*, 2025 4 1.

Komisija išplėtė **SCSM pajėgumų stiprinimo priemonių rinkinį**, kad geriau remtų civilinės saugos pastangas visoje ES. Siekiant sustiprinti nelaimių rizikos valdymą ir atsparumo nelaimėms didinimo tikslų įgyvendinimą, šią paramą reikės didinti toliau.

Nors šioje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama pokyčiams ES, visų pirma SCSM, joje pripažįstama, kad Sąjungos saugos ir pastangų nelaimių rizikos valdymo srityje negalima užtikrinti atskirai. Siekiant sustiprinti Sąjungos pasirengimą ir užtikrinti bendrą saugumą, bus itin svarbu didinti kaimyninių regionų atsparumą ir kurti platesnę saugos juostą aplink ES.

2. ĮVADAS

Pastaraisiais metais ES susidūrė su įvairiomis nelaimėmis, krizėmis ir grėsmėmis, dėl kurių žuvo žmonės, padidėjo žala[4] ir išryškėjo esmines paslaugas teikiančių sistemų pažeidžiamumas. Europos Sąjungai imantis bendrų reagavimo veiksmų labai svarbų vaidmenį atliko SCSM, nes šalims, kurioms to reikėjo, buvo teikiama koordinuota pagalba ekstremaliosios situacijos atveju. Be to, SCSM pateisino lūkesčius, susijusius su vis sudėtingesne rizikos aplinka, nes, plečiant rezervą „rescEU“[5] ir stiprinant Reagavimo į nelaimes koordinavimo centrą (RNKC), buvo stiprinami jo reagavimo pajėgumai. Pastangos taip pat buvo sutelktos į nelaimių rizikos valdymo stiprinimą ir atsparumo didinimą, visų pirma 2023 m. priėmus atsparumo nelaimėms didinimo tikslus civilinės saugos srityje[6], o 2025 m. – ES pasirengimo krizėms strategiją[7], taikytiną platesniu tarpsektoriniu mastu.

Šioje ataskaitoje nagrinėjamas rizikos valdymas ir atsparumo didinimas ES, dėmesį sutelkiant į keturias temines sritis:

1. numatymą;
2. gyventojų pasirengimą;
3. ankstyvąjį perspėjimą ir
4. civilinės saugos atsparumą.

Bus aptartos dvi atskiros pareigos pagal Sprendimą dėl SCSM[8], būtent – **pirmoji atsparumo nelaimėms didinimo tikslų įgyvendinimo pažangos ataskaita** pagal 34 straipsnio 2 dalį ir **antroji rizikos prevencijos ir valdymo pažangos ataskaita** pagal 5 straipsnio 1 dalies g punktą.

Ataskaitoje nagrinėjami **pokyčiai tiek nacionaliniu, tiek ES lygmenimis**, kartu pripažįstant tam tikrus apribojimus, susijusius su skirtingais terminais ir turimų duomenų apimtimi. **Nacionalinės įžvalgos** grindžiamos valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių pagal Sprendimo dėl SCSM 6 straipsnį pateikta informacija, atkreipiant dėmesį į pažangą, padarytą nuo tada, kai 2024 m. buvo paskelbta Komisijos ataskaita „Nelaimių rizikos prevencija ir valdymas Europoje“[9]. Prie šios ataskaitos pridedamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente šių nacionalinių įžvalgų išvados apžvelgiamos išsamiau. Pokyčiai **ES lygmeniu** apima naujesnes Komisijos iniciatyvas, kuriomis siekiama pažangos įgyvendinant atsparumo nelaimėms didinimo tikslus ir remiant rizikos valdymą pagal SCSM.

[4] https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/economic-losses-from-climate-related.
[5] https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/resceu_lt.
[6] COM(2023) 61 *final*, 2023 2 8.
[7] JOIN(2025) 130 *final*, 2025 3 26.
[8] https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2013/1313/2021-01-01/ltu.
[9] COM(2024) 130 *final* ir SWD(2024) 130 *final*.

NUMATYMAS

1 atsparumo nelaimėms didinimo tikslas „iš anksto numatyti“ – gerinti rizikos vertinimą, numatymą ir nelaimių rizikos valdymo planavimą. 1 tikslas ir su juo susijusi pavyzdinė scenarijų rengimo iniciatyva suteikė naują postūmį į ateitį orientuotoms darbo kryptims. Juo raginama geriau taikyti prognozavimo ir įvairius pavojus apimančius požiūrius, vertinti pažeidžiamumą, tarpvalstybinį ir tarpsektorinį poveikį ir integruoti žinias apie riziką į prevencijos ir pasirengimo planavimą.

2.1. KOMISIJOS INICIATYVOS

2023–2024 m. numatymo pajėgumai sustiprinti dviem pagrindiniais veiksmais: i) nelaimių scenarijų, kuriais grindžiamas SCSM planavimas, rengimu ir ii) tarpvalstybinės rizikos duomenų tobulinimu.

2.1.1. Scenarijų rengimas: nauja SCSM pasirengimo didelėms nelaimėms stiprinimo priemonė

Per **scenarijų rengimo pratybas**, kurios 2023 m. pradėtos kaip pavyzdinė iniciatyva, bendradarbiaujant su nacionaliniais ekspertais, Komisijos tarnybomis ir tyrėjais, remiantis operatyvinėmis, mokslinėmis ir teminėmis politikos ekspertinėmis žiniomis, parengta dešimt ES masto nelaimių scenarijų. Scenarijai apima 16 gamtinių ir antropogeninių pavojų, atrinktų atsižvelgiant į kintančios ES rizikos aplinkos mastą, ir juose nagrinėjami tikėtini blogiausio atvejo įvykiai, darantys tarpvalstybinį ir tarpsektorinį poveikį[10].

Atlikus analizę gauta įvairių su konkrečiais scenarijais susijusių išvadų, taip pat atskleistos kelios kompleksinės prioritetinės sritys, kuriose reikia aktyvesnių veiksmų (*žr. 1 langą*). Rezultatai naudojami ES lygmens prevencijos ir pasirengimo planavimui pagrįsti, be kita ko, nustatant SCSM reagavimo pajėgumų tikslus ir stiprinant civilinės saugos ir kitų politikos sričių koordinavimą. Numatoma, kad scenarijų rengimas bus nuolatinis procesas: atsižvelgiant į kintančią riziką ir politikos prioritetus, gali būti parengti papildomi ir peržiūrėti esami scenarijai.

2.1.2. ES masto rizikos duomenų rengimas tarpvalstybinio rizikos vertinimo ir valdymo tikslais

Pagal SCSM investuota į žinių bazės, reikalingos išankstiniam rizikos valdymui, stiprinimą, be kita ko, naudojant **Rizikos duomenų centrą**, sukurtą Jungtinio tyrimų centro Nelaimių rizikos valdymo žinių centre.

Rizikos duomenų centras buvo įsteigtas siekiant spręsti ilgalaikę problemą, susijusią su fragmentiškais ir nenuosekliais rizikos duomenimis ES lygmeniu, remiant tiek nelaimių rizikos valdymą, tiek prisitaikymą prie klimato kaitos. Kaip centrinė platforma, jis suteikia nemokamą prieigą prie patikrintų, įrodymais pagrįstų duomenų rinkinių apie pavojus, poveikį, pažeidžiamumą ir nelaimių žalą bei nuostolius. Nuolatinėmis pastangomis siekiama plėsti šių

[10] Scenarijai, be kita ko, apima didelę branduolinę avariją, ekstremalias meteorologines žiemos sąlygas su kibernetiniu komponentu, ekstremalią karščio bangą, Sąjungos energetikos krizę, sunkią pandemiją, ginkluotąjį konfliktą, teroristinį išpuolį, žemės drebėjimo sukeltą cunamį, vidaus vandenų ir pakrančių taršą ir ugnikalnio išsiveržimą. Dėl neskelbtino turinio pobūdžio scenarijai nėra viešai prieinami.

duomenų rinkinių apimtį ir gerinti kokybę, įtraukiant pavojaus įverčius, poveikį gyventojams, pastatams, ypatingos svarbos infrastruktūros objektams ir daugiamatį pažeidžiamumą, kad būtų galima pateikti integruotą nelaimių rizikos apžvalgą ir didinti visuomenės informuotumą.

1 langas. Rengiant ES nelaimių scenarijus įgyta patirtis: penkios aktyvesnių veiksmų prioritetinės sritys

i. SCSM reagavimo pajėgumai: būtina toliau stiprinti operatyvinius reagavimo pajėgumus, įskaitant nuolatinį rezervo „rescEU“[11] plėtojimą ir įvairinimą.

ii. Tarpsektorinis koordinavimas: kad būtų geriau pasirengta sudėtingoms ekstremaliosioms situacijoms, daugiau dėmesio reikia skirti visus pavojus apimančiam požiūriui, tarpsektoriniam koordinavimui ir bendradarbiavimui su ne civilinės saugos subjektais.

iii. Žinios apie riziką ir komunikacija: būtina tobulinti numatymą, rizikos nustatymą, komunikaciją, gyventojų pasirengimą ir ankstyvąjį perspėjimą.

iv. Pažeidžiamų grupių įtraukimas: prevencijos, pasirengimo ir reagavimo priemonėmis turėtų būti sistemingiau integruojami konkretūs pažeidžiamų grupių ir asmenų su negalia poreikiai.

v. Finansavimas: sustiprinti ir lankstesni finansavimo mechanizmai galėtų padėti reaguoti į tarpsektorines, ilgalaikes ir tarpvalstybines nelaimes.

2.2. NACIONALINĖS INICIATYVOS

Iš valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių[12] ataskaitų, susijusių su numatymu, matyti, kad rizikos vertinimo metodikos nuolat kinta, o tai rodo pažangą keliose srityse. Nors tradiciniai vienos rūšies rizikos vertinimai tebėra dažniausiai taikomas metodas, **vis daugiau dėmesio skiriama visus pavojus apimantiems požiūriams ir sudėtinės rizikos bei pakopinio poveikio nagrinėjimui**, visų pirma ypatingos svarbos infrastruktūros objektų atveju. Taip pat vis daugiau dėmesio skiriama kylančiai rizikai – daugiau kaip trečdalis šalių šiuo metu taiko prognozavimo ir numatymo metodus rizikai nustatyti. Iš jų Belgija, Airija ir Nyderlandai į savo rizikos vertinimo procesus integravo perspektyvų vertinimą[13].

Dažniausiai pranešama apie potvynius, ekstremalius meteorologinius reiškinius, branduolines ir radiologines avarijas, sausras ir su sveikata susijusią riziką (kylančius dėl žmonių ar gyvūnų). Tačiau kintanti rizikos aplinka paskatino **atsižvelgti į naujas grėsmes ir scenarijus, visų pirma saugumo srityje**. Didėja informuotumas apie antropogeninę riziką, įskaitant pramonines ir branduolines avarijas, ypatingos svarbos infrastruktūros sutrikimus ir kibernetinius išpuolius. Nuo 2015 m. labai padaugėjo pranešimų apie riziką aplinkai ir cheminę riziką, o su transportu susijusi rizika nuo 2020 m. padidėjo labiausiai.

Šalys vis dažniau vertina vietovių, sektorių ir gyventojų pažeidžiamumą ir kiekybiškai vertina nelaimių poveikį žmonėms, ekonomikai ir aplinkai. Kelios šalys į savo rizikos vertinimus įtraukė klimato kaitos poveikį, taip pat atsižvelgdamos į klimato kaitos politinį ir visuomeninį poveikį, pavyzdžiui, klimato kaitos sukeltą migraciją. Tai rodo, kad vis geriau suvokiamos

[11] Rezervas „rescEU“ buvo sukurtas kaip strateginis Europos reagavimo į nelaimes pajėgumų ir atsargų rezervas, kurį visiškai finansuoja ES. Jį sudaro gaisrų gesinimo lėktuvų ir sraigtasparnių parkas, medicininio evakavimo lėktuvas ir tam tikros būtinos atsargos.

[12] SCSM dalyvaujančios šalys yra Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Islandija, Juodkalnija, Moldova, Norvegija, Serbija, Šiaurės Makedonija, Turkija ir Ukraina.

[13] Perspektyvų vertinimas yra prognozavimo metodas, padedantis sistemingai nustatyti ankstyvus galbūt svarbių pokyčių požymius (taip pat žr. https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/horizon-scanning-tips).

nelaimių rizikos valdymo ir prisitaikymo prie klimato kaitos sąsajos, o **klimato kaita pripažįstama kaip vienas pagrindinių rizikos veiksnių**.

Nacionalinėse ataskaitose nurodoma **pažanga renkant nelaimių nuostolių duomenis**, o Ispanija, Portugalija ir Vengrija paminėjo bendros nacionalinės duomenų bazės kūrimą. Nepaisant to, kad plačiai pripažįstama nuostolių ir žalos duomenų svarba rizikos analizei ir planavimui, tebėra didelių spragų, pavyzdžiui, nėra bendros nacionalinės duomenų konsolidavimo sistemos ir duomenų rinkimas yra ribotas.

3.3. TOLESNI VEIKSMAI

ES pasirengimo krizėms strategijoje nustatyta būsimo darbo kryptis, pabrėžiant numatymo ir visus pavojus apimančio požiūrio į pasirengimą svarbą. Siekiant įgyvendinti šią viziją, itin svarbu plėtoti pajėgumą numatyti, vertinti įvairius nelaimių scenarijus ir jiems pasirengti, daugiausia dėmesio skiriant kompleksiniam pažeidžiamumui, sudėtinei rizikai ir pakopiniam poveikiui.

Ateinančiais metais, siekiant kaupti žinias ir įžvalgas, kurių reikia sprendimų priėmimui pagrįsti, bus labai svarbios nuolatinės investicijos į mokslą, aukštos kokybės duomenis ir analitinius pajėgumus. Svarbus žingsnis planuojant pasirengimą buvo ES masto nelaimių scenarijų rengimas, nes rizika grindžiami įrodymai paverčiami sutartomis SCSM planavimo prielaidomis. Svarbi priemonė stiprinant įrodymų bazę platesnei tarpsektorinei prevencijai ir pasirengimui bus 2026 m. planuojamas išsamus ES rizikos vertinimas. Šis vertinimas turėtų suteikti papildomos paramos ir įrodymų, kuriais būtų galima pagrįsti nacionalines rizikos valdymo pastangas ir nukreipti strategines investicijas į atsparumą visoje ES, padedant šalinti nuolatines duomenų apie nelaimių riziką ir nuostolius spragas, kurios šiuo metu trukdo numatymui tiek nacionaliniu, tiek ES lygmenimis.

Atsižvelgiant į su klimatu susijusią riziką, veiksmingam numatymui reikia labiau integruoti nelaimių rizikos valdymą ir prisitaikymą prie klimato kaitos. Vykdant ES prisitaikymo prie klimato kaitos misiją, jau kaupiamos žinios bei priimami sprendimai šioms pastangoms remti ir toliau bus sudaromos palankesnės sąlygos klimato ir nelaimių rizikos srities subjektų bendradarbiavimui Europos, nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis, padedant trumpalaikį ir vidutinės trukmės pasirengimą suderinti su ilgalaikiu prisitaikymo prie su klimatu susijusių pavojų planavimu.

Numatymo pajėgumai taip pat turėtų būti stiprinami už ES ribų, visų pirma kaimyninėse šalyse, kurios dažnai pirmosios susiduria su kylančia rizika ir gali atlikti svarbų vaidmenį švelninant neigiamą šalutinį poveikį. Kadangi daug šių partnerių šiuo metu neturi rizikos duomenų ir institucinių pajėgumų, reikalingų išankstiniam pasirengimui, pašalinus šias spragas taip pat būtų sustiprintas pačios ES atsparumas.

3. GYVENTOJŲ PASIRENGIMAS

2 atsparumo nelaimėms didinimo tikslas „pasirengti“ – gerinti gyventojų informuotumą apie riziką ir pasirengimą. 2 tikslu skatinama galimybė visuomenei susipažinti su informacija apie riziką, raginama priimti pasirengimo priemones ir skatinama prevencijos ir pilietinio aktyvumo kultūra. Nustatomas plataus užmojo tikslas: iki 2030 m. 90 proc. ES gyventojų

turėtų žinoti, kokia yra nelaimių rizika jų regione[14]. 2024 m. duomenimis, informuotumas siekė 67 proc. – tai rodo pažangos galimybes[15].

Nors už viešą informavimą apie riziką ir pasirengimą yra atsakingos nacionalinės valdžios institucijos, pagal SCSM nacionalinės pastangos gali būti remiamos keičiantis žiniomis, stiprinant pajėgumus ir teikiant finansinę paramą nacionalinėms ir tarpvalstybinėms iniciatyvoms.

3.1. KOMISIJOS INICIATYVOS

3.1.1. Pavyzdinė iniciatyva „preparEU“

Siekdama pažangos įgyvendinant 2 atsparumo nelaimėms didinimo tikslą „Pasirengti“, Komisija pradėjo **pavyzdinę iniciatyvą „preparEU“**. Ją vykdant visoje ES atlikus informavimo apie riziką praktikos tyrimą ir konsultuojantis su valstybėmis narėmis bei dalyvaujančiosiomis valstybėmis, buvo nustatyti bendri poreikiai ir sritys, kuriose ES lygmens veiksmai galėtų suteikti pridėtinės vertės (*žr. 2 langą*). Šis procesas atskleidė, kad informavimo apie riziką aplinka yra turtinga, bet susiskaidžiusi, ir kad yra daugybė vertingų iniciatyvų, kurios yra išsisklaidžiusios ir sunkiai prieinamos tarpusavio mokymosi tikslais. Atsižvelgdama į nustatytus poreikius, **Komisija parengė pajėgumų stiprinimo priemonių rinkinį**, kurį sudaro:

- gerosios praktikos ir pagalbinės medžiagos saugykla Sąjungos civilinės saugos žinių tinklo platformoje[16];
- informavimo apie riziką specialistams skirti ES mokymai;
- specialistų bendravimo ir tarpusavio mokymosi palengvinimo praktikos bendruomenė.

2024 m. **Komisija paskelbė informuotumo apie gamtos gaisrų riziką didinimo gerosios praktikos vadovą**[17], kuriuo sprendžiamas itin svarbus klausimas turint omenyje tai, kad 96 proc. gamtos gaisrų lemia žmogaus veiksmai[18]. Vadove pristatomos iniciatyvos visoje ES ir už jos ribų, pabrėžiami pagrindiniai veiksniai, kuriais prisidedama prie informuotumo didinimo, tokie kaip tikslinių komunikacijos strategijų rengimas, sektorių ir valdymo lygmenų bendradarbiavimas, suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas, pranešimų pritaikymas prie vietos aplinkybių, tvaraus finansavimo užtikrinimas ir mokslo bei praktikos susiejimas.

Siekiant didinti informuotumą, taip pat labai svarbu **suprasti, kaip žmonės suvokia riziką ir reaguoja į rekomendacijas dėl pasirengimo**. Atsižvelgdamas į tai, Komisijos Jungtinis tyrimų centras atlieka elgsenos tyrimus, kad suprastų, kaip asmenys aiškina pranešimus apie riziką ir į juos reaguoja. Šio darbo įžvalgos gali padėti tobulinti viešų pranešimų ir metodų rengimą, skatinant ne tik didesnį informuotumą, bet ir pasirengimo veiksmų įgyvendinimą.

2 langas. Bandomasis projektas „preparEU“. Bendros pastangos gyventojų pasirengimui užtikrinti.

[14] Komisijos rekomendacija dėl Sąjungos atsparumo nelaimėms didinimo tikslų, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32023H0215%2801%29&qid=1676531610023.

[15] Specialioji „Eurobarometro“ ataskaita Nr. 541 „ES civilinė sauga. Pagrindinės išvados“, p. 7, https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2977?etrans=lt.

[16] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu.

[17] Wildfire risk awareness good practice note.pdf.

[18] https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/5afff469-a62c-11ef-85f0-01aa75ed71a1/language-lt.

Valstybės narės ir dalyvaujančiosios valstybės atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant pavyzdinę iniciatyvą „preparEU“. Švedijos, Norvegijos, Ispanijos ir Belgijos nacionalinės civilinės saugos institucijos nagrinėjo, kaip europinis aspektas galėtų papildyti ir remti nacionalinę informavimo apie riziką veiklą. Vykdant ES finansuojamą bandomąjį projektą, siekiant pagerinti informuotumą apie riziką ir pasirengimą ES, nustatytos šios veiksmų sritys:

i. *savarankiško pasirengimo pagrindai – namų ūkių pasirengimo gairės, skirtos bendriesiems ir visuotiniams poreikiams;*
ii. *mokykloms skirta mokymosi programa – pasirengimo nelaimėms integravimas į mokyklų mokymo programas, kad nuo ankstyvo amžiaus būtų puoselėjama pasirengimo kultūra;*
iii. *pažeidžiamos grupės – ryšių užmezgimas su pažeidžiamomis grupėmis ir jų įtraukimas (taip pat gairės, skirtos padėti specialistams vykdyti įtraukųjį informavimą apie riziką);*
iv. *„preparEU“ diena (-os) – siūlomas kasmetinis ES masto renginys, skirtas didinti visuomenės informuotumui apie savarankišką pasirengimą ir atsparumą rizikai;*
v. *internetinis informavimo apie riziką ir pasirengimo jai centras – siūloma internetinė saugykla, kurioje būtų dalijamasi informacija ir priemonėmis, susijusiomis su visuomenės informavimu apie riziką visoje ES.*

Šios rekomendacijos padės formuoti Komisijos veiksmų, susijusių su pavyzdine iniciatyva „preparEU“ ir gyventojų pasirengimu, įgyvendinimą.

3.1.2. „Eurobarometro“ apklausa apie gyventojų informuotumą apie riziką ir pasirengimą jai

Siekdama visapusiškai suprasti, kaip visuomenė informuota apie riziką ir jai pasirengusi visoje ES, Komisija atliko **pirmą „Eurobarometro“ apklausą** šia tema. Ji buvo paskelbta 2024 m. rugsėjo mėn.[19] Apklausoje nagrinėti įvairūs informuotumo apie riziką ir pasirengimo jai aspektai, įskaitant suvokiamą riziką, informacijos šaltinius ir norą dalyvauti pasirengimo veikloje.

Iš pagrindinių apklausos išvadų matyti, kad **daugelis europiečių nepakankamai informuoti apie nelaimes ir nepasirengę joms**. Maždaug pusė respondentų jaučiasi nepakankamai pasirengę vietos rizikai, o maždaug du trečdaliai respondentų mano, kad jiems reikia daugiau informacijos, kad galėtų pasirengti nelaimėms ar ekstremaliosioms situacijoms. Pasirengimo lygis yra ribotas, maždaug pusė respondentų jaučiasi nepasirengę nelaimėms ir atsakymai labai skiriasi priklausomai nuo tokių veiksnių kaip šalis, pajamos, išsilavinimas ir miesto bei kaimo aplinka.

Apklausoje akcentuojamos tobulintinos sritys, įskaitant menką bendruomenės dalyvavimą ir ribotą atsparumą ypatingos svarbos paslaugų teikimo sutrikimams. Tačiau ji taip pat rodo didelį pasitikėjimą skubiosios pagalbos tarnybomis ir norą gauti informacijos apie pasirengimą nelaimėms, o tai suteikia galimybę pasinaudoti šiais privalumais ir gerinti bendrą informuotumą apie riziką bei pasirengimą jai.

3.2. NACIONALINĖS INICIATYVOS

Iš valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių duomenų matyti, kad svarbu viešai informuoti apie riziką ir pasirengimą ir kad šalys daro pažangą vykdydamos įvairią veiklą.

[19] https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3228?etrans=lt.

Šiuo metu daugiau šalių viešai skelbia informaciją apie riziką: 23 šalys savo rizikos vertinimų rezultatus skelbia oficialiose interneto svetainėse ir naudojasi šiomis išvadomis, kad paremtų pasirengimo pastangas. Pavyzdžiui, Suomija ir Juodkalnija naudoja viešus rizikos vertinimų rezultatus mokymo ir pasirengimo pratyboms pagrįsti. Danija ir Airija atlieka apklausas apie tai, kaip piliečiai suvokia riziką ir pasirengimą.

Valstybės narės ir dalyvaujančiosios valstybės įgyvendino naujus informavimo apie riziką ir informuotumo didinimo metodus, pavyzdžiui, parengė mokomuosius žaidimus ir suorganizavo nacionalinę civilinės saugos dieną ar savaitę. Nors interneto svetainės ir internetas tebėra pagrindiniai komunikacijos kanalai, apie kuriuos pranešama, informavimo apie riziką kampanijų skaičius ir spausdintos medžiagos naudojimas, palyginti su 2020 m., padvigubėjo. Šiaurės šalys pradėjo visuomenės informavimo iniciatyvas, tokias kaip pasirengimo namuose kampanijos, švietimo ištekliai ir informacinės brošiūros, kad pagerintų visuomenės pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir galimiems konfliktams.

Nacionalinė informuotumo apie riziką didinimo ir informavimo apie ją veikla yra skirta konkrečioms grupėms, įskaitant pažeidžiamas gyventojų grupes, sezoninius gyventojus ir vyresnio amžiaus asmenis. Dažnai pagrindinė šių iniciatyvų tikslinė grupė yra besimokantieji ir jaunimas. Pavyzdžiui, Čekijoje vykdoma išsami mokyklų programa, pagal kurią mokiniai mokomi, kaip skambinti pagalbos telefono numeriais, elgtis pavojingose situacijose ir suprasti apsaugos bei pavojaus signalus. Taip pat organizuojama vyresnio amžiaus piliečiams ir asmenims su negalia skirta veikla, kuria siekiama skatinti saugų elgesį kasdieniame gyvenime ir ekstremaliųjų situacijų atvejais, pavyzdžiui, Austrijos vaikų ir senjorų saugos olimpiados.

3.3. Tolesni veiksmai

Nepaisant pažangos, tebėra didelių visuomenės informuotumo apie riziką ir pasirengimo jai spragų. Tai rodo, kad reikia veiksmingesnių ir įtraukesnių komunikacijos strategijų. Kaip matyti iš „Eurobarometro“ apklausos išvadų, pernelyg daug piliečių jaučiasi nepakankamai informuoti arba nepakankamai pasirengę nelaimėms, o nacionalinės valdžios institucijos susiduria su sunkumais vertindamos komunikacijos iniciatyvų poveikį ir siekdamos, kad informacija paskatintų elgsenos pokyčius. Iš įrodymų taip pat matyti, kad į komunikacijos ir pasirengimo veiksmus reikia labiau įtraukti pažeidžiamas grupes (pvz., studentus, mokinius ir jaunimą, asmenis su negalia, vyresnio amžiaus asmenis ir imigrantus).

Siekiant pašalinti šias spragas, reikia iniciatyvesnio, įtraukesnio ir dalyvavimu grindžiamo požiūrio, investuojant į švietimą, įtraukiant bendruomenes ir piliečius, stiprinant pasitikėjimą ir skatinant į atsparumą orientuotą kartų pasirengimą. ES pasirengimo krizėms strategija šis pokytis bus remiamas taikant visos visuomenės įtraukimo požiūrį, kuriuo siekiama skatinti pasirengimo ir atsparumo kultūrą visoje ES. Sinergija su vidaus saugumo strategija „ProtectEU“ padės stiprinti komunikaciją apie įvairią riziką ir grėsmes, remti nuoseklius viešus pranešimus ir skatinti įvairiapusiškesnį gyventojų pasirengimą visoje ES.

Plėtojant ES pasirengimo krizėms strategijos viziją, be kita ko, imantis veiksmų, kuriais siekiama užtikrinti, kad gyventojai ekstremaliųjų situacijų ir krizių atvejais galėtų pasirūpinti savimi bent 72 valandas, svarbus vaidmuo teks iniciatyvai „preparEU“. Siekdama padėti nacionalinėms valdžios institucijoms informuoti apie riziką, ES parengs gaires, 2025 m. pabaigoje pradės bandomuosius mokymus ir kasmet organizuos ES pasirengimo dieną. Tolesni veiksmai apims pasirengimo skatinimą pasitelkiant švietimo ir jaunimo programas ir naujų mokslinių tyrimų, kuriais būtų grindžiama politika ir praktika, kūrimą.

Taip pat gali prireikti geriau parengti piliečius teikti bazinę sveikatos pagalbą krizinėse situacijose, įskaitant karo scenarijus, vykdant tokias iniciatyvas kaip pirmosios pagalbos mokymo rinkiniai arba piliečių sveikatos rezervo sukūrimas.

Pačios ES pasirengimui taip pat bus svarbus ES artimiausių kaimyninių šalių, ypač Vidužemio jūros regiono, gyventojų pasirengimo stiprinimas, nes nepakankamas atsparumas užsienyje gali sukelti didesnį perkėlimo spaudimą ir kitus šalutinius padarinius, tiesiogiai veikiančius Sąjungą.

4. ANKSTYVASIS PERSPĖJIMAS

3 atsparumo nelaimėms didinimo tikslas „perspėti“ – gerinti ankstyvąjį perspėjimą. Remdamosi 3 tikslu, tiek Komisija, tiek valstybės narės pagal savo atitinkamą kompetenciją dėjo papildomas pastangas, kad sustiprintų prognozavimo, nustatymo ir viešojo įspėjimo pajėgumus, kurie yra vienas esminių išankstinio rizikos valdymo elementų.

Plačiai pripažįstamos kaip vienos veiksmingiausių priemonių gelbėti gyvybes ir mažinti su nelaimėmis susijusius nuostolius[20], ankstyvojo perspėjimo sistemos yra labai svarbios tiek dedant nacionalines, tiek tarptautines pasirengimo pastangas. Visų pirma, Jungtinės Tautos savo pavyzdine iniciatyva „Ankstyvasis perspėjimas visiems“[21] skatina imtis veiksmų sukurti įtraukias, įvairius pavojus apimančias ankstyvojo perspėjimo sistemas.

Europos Sąjungoje atsakomybė už ankstyvąjį perspėjimą ir viešuosius įspėjimus visų pirma tenka nacionalinėms valdžios institucijoms. **SCSM atlieka papildomą vaidmenį**: pagal jį plėtojamos tarpvalstybinės priemonės, stiprinami Reagavimo į nelaimes koordinavimo centro (RNKC) informuotumo apie padėtį pajėgumai ir teikiama techninė ir finansinė parama nacionaliniams ankstyvojo perspėjimo pajėgumams.

4.1. KOMISIJOS INICIATYVOS

Komisija sukūrė **įvairių ankstyvojo perspėjimo ir informacinių sistemų** (*žr. 3 langą*), kuriomis taip pat gali pasinaudoti valstybių narių valdžios institucijos, papildydamos savo nacionalines priemones. Iš jų toliau nurodytos iniciatyvos labai padeda remti civilinę saugą ir nelaimių rizikos valdymą.

3 langas. Ankstyvojo perspėjimo ir informacinės sistemos

i. **27 ES lygmens sistemų, kurios apima įvairių rūšių pavojus, katalogas**, kuriuo gali naudotis nacionalinės civilinės saugos institucijos ir kuris padeda stebėti riziką ir priimti sprendimus.

ii. **Pasaulinė ekstremaliųjų padėčių sistema (GSS)** – bendra platforma, kurioje kaupiami įvairių ES lygmens ankstyvojo perspėjimo ir informacinių sistemų duomenys ir kuri stiprina RNKC pajėgumus stebėti kintančias grėsmes ir numatyti galimą ypatingos svarbos poveikį. Šia platforma taip pat **gali naudotis nacionalinės civilinės saugos institucijos**.

[20] Pavyzdžiui: https://wmo.int/topics/early-warning-system, https://www.undrr.org/implementing-sendai-framework/sendai-framework-action/early-warnings-for-all.
[21] https://www.un.org/en/climatechange/early-warnings-for-all.

iii. **„Copernicus“ ekstremaliųjų situacijų valdymo paslauga (CEMS)**, kuria užtikrinamas ankstyvasis perspėjimas apie potvynius, gamtos gaisrus ir sausras, sudarant žemėlapius, kuriais remiamas reagavimas, atkūrimas ir prevencinės intervencinės priemonės, ir generuojant poveikio duomenis, siekiant padėti nustatyti zonas ir turtą, kuriems kyla rizika.

iv. **Europinė gamtinių pavojų srities mokslinė partnerystė (ENHSP)** – mokslinis bendradarbiavimas, kuriuo RNKC tikruoju laiku teikiama ekspertų vykdoma gamtos gaisrų sąlygų stebėsena visoje Europoje gamtos gaisrų sezono metu. Siekdamas pasidalyti šia nauda su valstybėmis narėmis ir dalyvaujančiosiomis valstybėmis, RNKC pradėjo programą, pagal kurią nacionalinės valdžios institucijos gali ENHSP ir Europos antropogeninių pavojų srities mokslinės partnerystės (EAHSP) prašyti išankstinių vertinimų, susijusių su radiologiniais ir branduoliniais pavojais, gresiančių ekstremaliųjų situacijų atveju.

Komisija rengia naujas iniciatyvas, be kita ko, kuria dirbtiniu intelektu grindžiamą priemonę pagal iniciatyvą „Dirbtinis intelektas visuomenės labui“. Į Pasaulinę gamtos gaisrų informacijos sistemą integruota priemonė bus grindžiama dirbtinio intelekto algoritmais, kad būtų galima modeliuoti gaisrų pavojaus prognozes, nustatyti gaisrus ir numatyti gaisrų elgseną.

Kitas svarbus būsimas pasiekimas – **GALILEO įspėjimo apie ekstremaliąsias situacijas palydovų paslauga**, suteiksianti palydovinį įspėjimo kanalą, kuriuo bus galima pasiekti žmones atokiose ar prasčiau sujungtose vietovėse, net jei bus neprieinami antžeminiai tinklai. Šis papildomas perteklinis lygmuo sustiprins viešojo perspėjimo sistemų atsparumą ir parodys ES kosmoso programos pridėtinę vertę remiant civilinę saugą ir nelaimių rizikos valdymą. Keletas valstybių narių šiuo metu vykdo bandomuosius projektus, todėl tikimasi, kad paslauga bus pradėta teikti 2026 m. pradžioje.

Pagal SCSM taip pat **remiamos nacionalinės ir tarptautinės ankstyvojo perspėjimo iniciatyvos**, pavyzdžiui, UNESCO Tarpvyriausybinės okeanografijos komisijos iniciatyva „CoastWAVE“[22], kuria pakrančių bendruomenes šiaurės rytų Atlanto ir Vidužemio jūros regionuose siekiama parengti cunamiams ir kitiems pakrančių pavojams. Glaudžiu nacionalinių ir vietos ekstremaliųjų situacijų valdymo institucijų, mokslininkų ir pakrančių bendruomenių bendradarbiavimu grindžiama iniciatyva jau padėjo bendruomenėms Kipre, Graikijoje, Ispanijoje, Turkijoje, Egipte ir Maroke.

ES padarė didelę pažangą įgyvendindama **viešuosius įspėjimus** pagal Europos elektroninių ryšių kodekso (Direktyva (ES) 2018/1972) 110 straipsnį, kuriame reikalaujama, kad valstybės narės galėtų tiesiogiai siųsti perspėjimus į asmenų mobiliuosius telefonus ekstremaliųjų situacijų atveju. Dauguma šalių jau įgyvendino šią priemonę, o kai kurios dar baigia šį procesą.

4.2. NACIONALINĖS INICIATYVOS

Iš valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių duomenų matyti, kad ankstyvojo perspėjimo sistema naudojama plačiau. Tačiau turima informacija apie pavojų stebėsenos, nustatymo ir prognozavimo pajėgumų metodikas ir infrastruktūrą tebėra ribota.

Palyginti su 2020 m., **daugiau šalių pranešė, kad yra įdiegusios ankstyvojo perspėjimo sistemą, naudojamą ankstyvajam pavojų nustatymui ir skirtą visų pagrindinių rūšių**

[22] https://tsunami.ioc.unesco.org/en/articles/coastwave.

rizikai. Daugiausia pranešama apie ekstremalius meteorologinius reiškinius, branduolinę ir radiologinę riziką ir potvynius. Šalys taip pat pranešė apie ankstyvojo perspėjimo sistemą, skirtą tokiai rizikai kaip tarša ir masinė migracija, apie kurią anksčiau nebuvo pranešama. Tai rodo laipsnišką ankstyvojo perspėjimo sistemos aprėpties didėjimą.

Ankstyvojo perspėjimo sistemų ryšiai Europos ir pasaulio mastu taip pat tampa vis tvirtesni – kad jų nacionalinė sistema yra susieta su Europos ar pasaulinio lygmens ankstyvojo perspėjimo sistema, nurodė daugiau šalių nei 2020 m. Tačiau tik mažiau nei dešimt šalių mini tarpvalstybinio bendradarbiavimo susitarimus dėl ankstyvojo perspėjimo sistemų, o tai rodo, kad yra tobulinimo galimybių. Kai kurios šalys nurodo naudojančios paramos teikėjų paramą, kad išplėstų savo viešojo įspėjimo sistemas ir sustiprintų viešojo perspėjimo pajėgumus.

4.3. Tolesni veiksmai

Nors technologijos ir žinios apie riziką sudaro pagrindą, veiksmingas ankstyvasis perspėjimas labai priklauso nuo organizacinių ir žmogiškųjų veiksnių. Reikės toliau dėti pastangas užtikrinti, kad po išankstinio perspėjimo signalų būtų laiku teikiami įtraukūs įspėjimai gyventojams, įgyvendinami nenumatytų atvejų planai ir informacija pagrįsti individualūs atsakomieji veiksmai. ES lygmeniu ir kaip nurodyta ES pasirengimo krizėms strategijoje, prioritetai apima tolesnį CEMS stiprinimą, jos naudojimo ir integravimo į nacionalines sistemas skatinimą ir įvairius pavojus apimančių sąveikių sprendimų plėtojimą.

RNKC toliau plėtos ir gerins savo informuotumo apie padėtį pajėgumus. Nors naujoji GSS platforma yra didelis žingsnis į priekį, yra galimybių ją toliau tobulinti įtraukiant sektorių stebėseną, kad beveik tikruoju laiku būtų galima gauti įžvalgų apie ypatingos svarbos paslaugų, pavyzdžiui, energetikos, transporto ar sveikatos priežiūros, sutrikimus, kad būtų galima užtikrinti visapusiškesnį ir išankstinį informuotumą apie padėtį[23].

Kadangi veiksmingas ankstyvasis perspėjimas taip pat priklauso nuo stiprių organizacinių ir žmogiškųjų veiksnių, gyventojų informuotumo ir pasirengimo didinimas bus itin svarbus siekiant ankstyvuosius perspėjimus paversti gyvybę gelbstinčiais veiksmais. Numatoma, kad 2026 m. pradėjus teikti GALILEO įspėjimo apie ekstremaliąsias situacijas palydovų paslaugą gerokai sustiprės viešojo įspėjimo pajėgumai, padidės sistemos aprėptis ir perteklumas.

Siekiant užtikrinti ankstyvojo perspėjimo sistemų veiksmingumą, reikės toliau dėti pastangas, kad būtų stiprinami pagrindiniai procesai, skatinamas įtraukumas, daroma pažanga taikant įvairius pavojus apimančius požiūrius ir stiprinamas tarpvalstybinis ankstyvojo perspėjimo sistemų integravimas. Šios pastangos bus grindžiamos ES pasirengimo krizėms strategija, kurioje pirmenybė teikiama ES lygmens priemonių kūrimui ir naudojimui ir kuria siekiama išplėsti RNKC tarpsektorinius stebėsenos pajėgumus, kad būtų remiamas išsamesnis informuotumas apie padėtį.

Šia praktine patirtimi kartu su būtinomis sistemomis ir pajėgumais taip pat galėtų būti dalijamasi su ES artimiausių kaimyninių šalių valdžios institucijomis, kad būtų stiprinami ne tik jų pajėgumai, bet ir sinergija bei sąveikumas.

5. CIVILINĖS SAUGOS ATSPARUMAS

[23] COM(2025) 286, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:52025DC0286.

4 atsparumo nelaimėms didinimo tikslu „reaguoti“ siekiama didinti SCSM reagavimo pajėgumus. Siekiant neatsilikti rizikos aplinkai tampant vis sudėtingesnei ir aktyviau pasirengti, SCSM daugiausia dėmesio skiriama **reagavimo į ekstremaliąsias situacijas pajėgumų**, tokių kaip specializuota įranga ir grupės, ir susijusių pajėgumų plėtojimui. Šios pastangos aptartos Komisijos neseniai priimtoje Pajėgumų pažangos ataskaitoje ir atitinkamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente[24].

Pagal **5 atsparumo nelaimėms didinimo tikslą „apsaugoti“** siekiama didinti civilinės saugos atsparumą, derinant ją su ES ir NATO sistemomis, skirtomis gyvybiškai svarbių visuomenės funkcijų atsparumui didinti, pavyzdžiui, su ES direktyva dėl ypatingos svarbos subjektų atsparumo ((ES) 2022/2557)[25] ir NATO pagrindiniais atsparumo reikalavimais. Pagal šį tikslą skatinamas veiklos tęstinumo tobulinimas, tarpsektorinio ir tarpvalstybinio koordinavimo, informavimo apie riziką ir informacijos valdymo, taip pat partnerystės su privačiuoju sektoriumi, pilietine visuomene ir savanorių organizacijomis stiprinimas. Juo taip pat skatinamas vertinimas po nelaimių ir mokymasis, kad būtų pagerintas pasirengimas, reagavimas ir prevencija.

6.1. KOMISIJOS INICIATYVOS

6.1.1. Pavyzdinė ekstremaliųjų situacijų operacijų centrų testavimo nepalankiausiomis sąlygomis iniciatyva

Siekdama pagerinti **pagal SCSM vykdomų ekstremaliųjų situacijų operacijų veiklos tęstinumą**, Komisija pradėjo pavyzdinę iniciatyvą, kurią sudaro du pagrindiniai komponentai: i) RNKC veiklos tęstinumo testavimas nepalankiausiomis sąlygomis ir ii) parama nacionaliniams kontaktiniams punktams atliekant savo bandymus taikant savanorišką metodiką ir keičiantis patirtimi. Per pratybas vertinami svarbiausi veiklos tęstinumo elementai, pavyzdžiui, esminių funkcijų, patalpų ir įrangos nustatymas, žmogiškieji ištekliai ir koordinavimas, komunikacijos darbo srautai ir pratybų bei užduočių vykdymas.

Iki šiol **testavimą nepalankiausiomis sąlygomis atliko**, savo metodais ir įgyta patirtimi pasidalijo **dešimt šalių ir RNKC**. Iniciatyva padėjo didinti informuotumą apie veiklos tęstinumą ir nustatyti tobulintinas sritis. 2025 m. buvo toliau rengiami praktiniai seminarai, skirti dalytis per nacionalines pratybas įgyta patirtimi, ir parengtos neprivalomos pagal SCSM vykdomos veiklos tęstinumo gairės. Siekdama trikdančių įvykių atveju užtikrinti nuolatinį keitimąsi informacija apie veiklos tęstinumą visą parą septynias dienas per savaitę, Komisija sukurs specialią ekspertų grupę. Įgyvendinant šią iniciatyvą įgyta patirtimi galima remtis užtikrinant gyvybiškai svarbių visuomenės funkcijų tęstinumą pagal ES pasirengimo krizėms strategiją.

6.1.2. Pasirengimo sudėtingoms krizėms ir jų koordinavimo testavimas

2024 m. RNKC vadovavo **didelio masto pratyboms „*EU Integrated Resolve 2024*. Lygiagrečios ir koordinuotos pratybos“ (EU IR24 – PACE)**, kad būtų išbandytas ES lygmens pasirengimas sudėtingoms, hibridinėms krizėms. Per pratybas buvo išbandytos SCSM ir RNKC funkcijos, įvertinant jų veikimą kilus sudėtingai krizei, kurioje reikia tarpsektorinio,

[24] SWD(2025) 146 *final* (p. 23–44), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52025SC0146.
[25] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32022L2557.

tarpvalstybinio ir civilinio bei karinio koordinavimo. Pratybose dalyvavo daugiau kaip 900 dalyvių – planavimo specialistai ir mokymo auditorija iš Komisijos tarnybų, Europos išorės veiksmų tarnybos, ES agentūrų, Tarybos, 24 valstybių narių, Norvegijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir NATO.

Tais pačiais metais pagal SCSM buvo atsakyta į bendrą Estijos, Latvijos ir Lietuvos prašymą įvertinti jų pasirengimą **masinėms evakuacijoms ir reagavimą į jas**. 20-ies ekspertų iš valstybių narių grupė įvertino nacionalines masinės evakuacijos procedūras, regioninį bendradarbiavimą, visuomenės pasirengimą ir SCSM vaidmenį tokiuose scenarijuose, pateikė rekomendacijų tokiais klausimais kaip planavimas, skubiai reikalingos pastogės suteikimas, medicininis evakavimas ir cheminės, biologinės, radiologinės ir branduolinės (ChBRB) rizikos mažinimo strategijos. Atlikdami šį darbą ekspertai bendradarbiavo su valstybės ir savivaldybių institucijų atstovais, taip pat su nevyriausybinėmis organizacijomis.

6.1.3. Aktyvavus SCSM prevencijos, pasirengimo ir reagavimo tikslais įgyta patirtis

Pagal SCSM **Įgytos patirties programą („Lessons Learned Programme“, LLP)** valstybės narės ir dalyvaujančiosios valstybės gali apsvarstyti patirtį, susijusią su SCSM aktyvavimu, nustatydamos, ką reikia tobulinti reagavimo, pasirengimo ir prevencijos srityse. Greta bendrų su programa susijusių susitikimų, specialiuose susitikimuose dėmesys skiriamas konkrečioms temoms, pavyzdžiui, gamtos gaisrams, potvyniams, reagavimui į didelius žemės drebėjimus arba konsulinei evakuacijai, įskaitant prevencijos, pasirengimo ir reagavimo veiklą. Po šių susitikimų imtasi tokių priemonių kaip išankstinis ugniagesių išdėstymas ir Europos pasirengimo kovoti su gamtos gaisrais didinimas, be kita ko, didinant rezervo „rescEU“ gamtos gaisrų gesinimo iš oro pajėgumus.

Kai valstybės narės ir dalyvaujančiosios valstybės pakartotinai aktyvavo SCSM tos pačios rūšies nelaimėms, Komisija pagal **Sprendimo dėl SCSM 6 straipsnio 4 dalį** atliko išsamias aplinkybių ir veiksmų, kuriais **siekiama stiprinti prevenciją ir pasirengimą**, analizes. Komisija aktyviai bendradarbiauja su nacionalinėmis valdžios institucijomis palaikydama dialogus, kad sustiprintų prevencijos ir pasirengimo priemones, ir teikia ES paramą šiam procesui.

6.2. NACIONALINĖS INICIATYVOS

Civilinės saugos institucijos pradėjo platesnį tarpsektorinį bendradarbiavimą – šią tendenciją paspartino COVID-19 pandemija. Daugelis šalių nurodo turinčios nuolatines įvairių sektorių, administracinių lygmenų ir suinteresuotųjų subjektų pastangų koordinavimo struktūras. Pavyzdžiui, nacionaliniai rizikos vertinimai jau seniai grindžiami tarpsektoriniu ir įvairius suinteresuotuosius subjektus apimančiais požiūriais. Tačiau **nacionalinėse ataskaitose ir tarpusavio vertinimuose ir toliau pabrėžiama, kad reikia toliau tobulinti integruotą požiūrį į planavimą ir įgyvendinimą**. Nors daug šalių konsultuojasi su privačiuoju sektoriumi, ypač su ypatingos svarbos infrastruktūros operatoriais, šie mainai dažnai yra *ad hoc* pobūdžio.

Kalbant apie tarpvalstybinį bendradarbiavimą, valstybės narės ir dalyvaujančiosios valstybės praneša apie **įvairius dvišalius ir daugiašalius bendradarbiavimo susitarimus su kaimyninėmis šalimis, taip pat su regioninėmis ir tarptautinėmis organizacijomis**. Svarbūs gerosios praktikos pavyzdžiai yra Šiaurės, Beniliukso ir Baltijos jūros regionai, kuriuose sukurtos bendradarbiavimo struktūros palengvina krizių koordinavimą, keitimąsi informacija apie riziką, savitarpio pagalbą ir bendras pratybas.

Nors civilinės saugos atsparumas priklauso nuo **tinkamo ir lankstaus finansavimo**, kad būtų galima greitai reaguoti į ekstremaliąsias situacijas ir užtikrinti tvarias investicijas, trūksta nacionalinės informacijos apie finansavimo šaltinius ir asignavimus. Nors dauguma valstybių narių ir dalyvaujančiųjų valstybių praneša, kad yra nustačiusios lankstaus lėšų paskirstymo, kai jų skubiai reikia, tvarką, tik kelios šalys naudoja **specialius nelaimių rezervo fondus**, kurie, priešingai nei bendrieji nenumatytų atvejų rezervai, yra specialiai skirti reagavimui į nelaimes, užtikrinant didesnį nuspėjamumą ir galimybę greičiau gauti finansavimą.

Šalys nurodo įvairias finansines priemones ir finansavimo šaltinius, kuriais galima finansuoti civilinės saugos investicijas, – daugiausia tai viešieji šaltiniai. Labai nedaug šalių teikia informaciją apie investavimo prioritetus ir lėšų skyrimą prevencijos ir pasirengimo veiklai. **ES finansavimas** atlieka papildomą vaidmenį šalinant investicijų spragas ir remiant nacionalines pastangas stiprinti civilinės saugos sistemas. Tačiau siekdamos pasinaudoti šiais ištekliais civilinės saugos institucijos ir toliau susiduria su sunkumais dėl ribotų administracinių gebėjimų ir ribotų žinių apie finansavimo taisykles.

6.3. Tolesni veiksmai

Ekstremaliųjų situacijų operacijų centrų veiklos tęstinumo testavimas nepalankiausiomis sąlygomis yra perspektyvus. Panašios pratybos turėtų būti išplėstos, kad būtų nustatytos tobulintinos sritys ir sudarytos palankesnės sąlygos tarpusavio mokymuisi. Siekiant užtikrinti civilinės saugos paslaugų tęstinumą taip pat bus labai svarbios investicijos į fizinio turto ir veiklos procesų atsparumą.

Taip pat itin svarbus yra finansinis atsparumas ir, siekiant remti veiksmingą pasirengimą ir operacijas, bus būtinas tinkamas, lankstus ir tvarus finansavimas visais lygmenimis. Didinant atsparumą padaryta pažanga kuriant tarpvalstybines ir tarpsektorines partnerystes, tačiau reikia daugiau nuveikti, kad būtų pašalintos teisinės ir administracinės bendrų civilinės saugos veiksmų kliūtys. Padėti palengvinti bendradarbiavimą gali tokios priemonės kaip

„BridgeforEU“[26], o sąlygas labiau koordinuotiems, veiksmus visais valdžios lygmenimis apimantiems požiūriams gali sudaryti strateginės nelaimių rizikos valdymo sistemos.

Orientuojant veiksmus, susijusius su visos sistemos atsparumu visose atitinkamose politikos srityse, laikantis veiksmus visais valdžios lygmenimis apimančio požiūrio, įskaitant esminėms paslaugoms taikomų būtiniausių pasirengimo kriterijų rengimą, svarbus vaidmuo teks ES pasirengimo krizėms strategijai. Sunkumus, susijusius su galimybėmis gauti finansavimą iš kitų politikos sričių šaltinių, reikės spręsti sistemingiau, gerinant tarnybų ir šalių pajėgumų stiprinimą ir keitimąsi geriausia praktika, kad būtų laikomasi labiau integruoto požiūrio į atsparumo nelaimėms ir krizėms bei pasirengimo joms stiprinimą.

Pagal SCSM imtasi veiksmų šioms kliūtims šalinti, didinant informuotumą, teikiant paramą projektų rengimui ir taikant priemones investicijų planavimui remti. Šios pastangos turės būti didinamos, kad atitiktų didėjančią paklausą.

6. PARAMOS NACIONALINĖMS PASTANGOMS DIDINIMAS: KINTANTIS PAJĖGUMŲ STIPRINIMO PRIEMONIŲ RINKINYS

Pagrindiniu centru, į kurį civilinės saugos bendruomenės kreipiasi pirmiausia ir kuris leidžia suinteresuotiesiems subjektams užmegzti ryšius ir dalytis ekspertinėmis žiniomis, taip didinant SCSM reagavimo į nelaimes operacijų parengties lygį, nuo pat veiklos pradžios 2021 m. **tapo Sąjungos civilinės saugos žinių tinklas** (SCSŽT). Per savo interneto platformą, naujienlaiškį ir renginius SCSŽT nuolat informuoja bendruomenę apie atsparumo nelaimėms didinimo tikslų įgyvendinimą ir susijusias temas. 2024 m. pradėjusi veikti tinklo internetinė žinių biblioteka[27] yra atsparumo nelaimėms didinimo tikslų ir nelaimių rizikos valdymo išteklių saugykla, o interaktyvios diskusijų grupės[28], pavyzdžiui, informavimo apie riziką grupė, sudaro sąlygas specialistams keistis idėjomis ir geriausios praktikos pavyzdžiais.

Komisija išplėtė SCSM pajėgumų stiprinimo priemonių rinkinį, kad geriau remtų civilinės saugos pastangas nelaimių rizikos prevencijos, pasirengimo joms ir atsparumo didinimo srityse. Priemonių rinkinys dera su SCSM strateginiais prioritetais bei atsparumo nelaimėms didinimo tikslais. Jį sudaro:

I. **SCSM dotacijos atsparumui nelaimėms didinti**: „Techninė pagalba nelaimių rizikos valdymui“ (1 kryptis)[29], daugiausia dėmesio skiriant vienos šalies projektams, ir „Žinios prevencijos ir pasirengimo srities veiksmams“ (ŽPPSV)[30], kuriomis remiamos daugiašalio bendradarbiavimo iniciatyvos;
II. 2024 m. pradėta taikyti **Techninės pagalbos finansavimo priemonė (TPFP)**[31], kuria siekiama suteikti Pasaulio banko ir Pasaulinės nelaimių mažinimo ir atkūrimo priemonės (PNMAP) užtikrinamų ekspertinių žinių nelaimių rizikos valdymo srityje.

[26] COM(2023) 790 *final*, 2023 12 12.
[27] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/knowledge-library.
[28] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/groups.
[29] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/technical-assistance-disaster-risk-management-call-proposals-track1.
[30] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/knowledge-action-prevention-preparedness-call-proposals-kapp.
[31] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/technical-assistance-financing-facility-taff.

2023–2024 m. pagal 1 kryptį, ŽPPSV ir TPFP parama skirta 65 įvairių šalių projektams; ES iš viso skyrė 43 mln. EUR. Šiais projektais atsižvelgta į visus atsparumo nelaimėms didinimo tikslus;

III. Pagal **SCSM tarpusavio vertinimo programą** 2022–2024 m. laikotarpiu nacionalinėms ir regioninėms civilinės saugos institucijoms ir toliau buvo teikiama galimybė gauti nepriklausomą savo nelaimių rizikos valdymo sistemų vertinimą iš kitų šalių atitinkamų institucijų. Programa buvo atnaujinta siekiant įtraukti naują metodiką, pritaikytą gamtos gaisrų rizikos valdymui, kuri buvo taikoma peržiūrint gamtos gaisrų rizikos valdymą Graikijoje[32], Italijoje[33] ir Vokietijos Brandenburgo žemėje[34], parodant, kad šį metodą galima pritaikyti prie nacionalinių ir regioninių aplinkybių.

2024 m. praktiniame seminare[35], kuriame dalyvavo įvertintų šalių atstovai ir kolegos vertintojai, pabrėžta tarpusavio vertinimo programos nauda sudarant palankesnes sąlygas dalytis žiniomis ir skatinant patobulinimus. 2022–2024 m. ciklo metu padaryti patobulinimai, įskaitant proceso, analitinės sistemos ir reformų skatinimo patobulinimus, buvo plačiai pripažinti ir teigiamai įvertinti.

2024 m. pagal SCSM taip pat surengtos **keturios prevencijos ir pasirengimo misijos**: Čekijoje – dėl gamtos gaisrų rizikos valdymo, Čilėje – dėl gamtos gaisrų, Ukrainoje – dėl ChBRB, o Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje – dėl masinės evakuacijos.

Išsami **SCSM mokymo programa** padėjo rengti ekspertus ir pagerinti pajėgumus reaguoti į įvairių rūšių nelaimes. 2023 m. programa buvo peržiūrėta, siekiant sustiprinti individualią ekspertų ir darbuotojų kompetenciją, koordinavimą ir su tarptautiniu dislokavimu susijusių reagavimo pajėgumų sąveikumą. Remiantis konkrečiais scenarijais, įskaitant žemės drebėjimus, ekstremaliąsias medicinos situacijas, gamtos gaisrus, potvynius ir ChBRB, buvo surengta trisdešimt pratybų (ES MODEX ir plataus masto pratybų). Ši veikla padėjo padidinti bendrą ES pasirengimo reaguoti į nelaimių padarinius lygį.

6.1. Tolesni veiksmai

SCSM paramos priemonės buvo labai patobulintos: atsirado daugiau galimybių, suderintų su atsparumo nelaimėms didinimo tikslais, kartu sudarant sąlygas jas pritaikyti individualiai, kad būtų tenkinami unikalūs nacionalinių ir regioninių valdžios institucijų poreikiai. Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas naudotis gerąja praktika, moksliniais tyrimais ir tarpusavio mokymusi, buvo toliau plėtojamas SCSŽT.

Ateinančiais metais bus atnaujinta bendra tarpusavio vertinimo sistema (PRAF), tai užtikrins tolesnį jos aktualumą ir veiksmingumą. Be to, 2025–2027 m. planuojama atlikti šešis

[32] https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/document/download/a7be6df5-6e70-4397-ae7e-53f5d74374da_en?filename=EL%20Peer%20Review_final%20report.pdf.
[33] https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/document/download/10fe9a6f-869e-4fa6-923e-d4bdc8400129_en?filename=peer%20review%20wildfires%20italy_final%20report%202024.pdf.
[34] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/system/files/2025-07/wildfire-peer-review-lb_final-report-june-2025_en.pdf.
[35] https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/news/ucpm-peer-review-programme-lessons-learnt-and-next-steps.

tarpusavio vertinimus, pradedant Kosovu* ir Čekija; tai suteiks vertingų galimybių mokytis vieniems iš kitų ir keistis geriausios praktikos pavyzdžiais. Toliau tobulindamos ir gerindamos paramos priemones, Komisija, valstybės narės ir dalyvaujančiosios valstybės bus geriau pasirengusios stiprinti rizikos valdymą ir atsparumo didinimą.

* Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

7. IŠVADOS

Pastaraisiais metais nelaimių rizikos valdymas ES labai pagerėjo, nes buvo sustiprinta ES civilinės saugos sistema, o tai rodo jos gebėjimą prisitaikyti prie augančių sparčiai kintančios rizikos aplinkos poreikių. Be to, nacionalinės ataskaitos pagal Sprendimą dėl SCSM rodo nuolatinę rizikos valdymo nacionaliniu lygmeniu pažangą. Išplėtus SCSM reagavimo pajėgumus ir gebėjimus, kartu daugiau dėmesio skiriant iniciatyviam rizikos valdymui ir atsparumo didinimui, ES gali geriau reaguoti į vis sudėtingesnes nelaimes.

2023 m. priimti atsparumo nelaimėms didinimo tikslai buvo svarbus etapas, kuriuo nustatyta bendra kryptis penkiose pagrindinėse civilinės saugos srityse: numatymo gerinimo, gyventojų pasirengimo, ankstyvojo perspėjimo, reagavimo pajėgumų ir civilinės saugos atsparumo. Vėliau įgyvendintos specialios pavyzdinės iniciatyvos padėjo sėkmingai paversti šiuos prioritetus konkrečiais veiksmais, skatinant nacionalines civilinės saugos institucijas ir kitus partnerius dėti bendras pastangas didinti ES atsparumą.

SCSM pažanga svarbi ne tik kaip sektorių plėtra, bet ir yra platesnio masto strateginių pastangų stiprinti ES pasirengimą pagrindas. ES pasirengimo krizėms strategijoje, kurioje išdėstyta išsami ES pasirengimo vizija, apibrėžiami veiksmai, kuriais siekiama geriau numatyti įvairiausią riziką ir grėsmes, užkirsti joms kelią ir į jas reaguoti, taip pat didinti informuotumą, bendrauti su visuomene ir bendradarbiauti su piliečiais. Glaudus SCSM darbo ir ES pasirengimo krizėms strategijos vizijos suderinimas suteikia ES išskirtinę galimybę pasinaudoti SCSM pranašumais ir ekspertinėmis žiniomis, kad būtų skatinama pasirengimo ir atsparumo didinimo pažanga.

SCSM įrodė savo, kaip vienos iš pagrindinių ES civilinės saugos sistemos sudedamųjų dalių, vertę. Tolesnis jo plėtojimas, visų pirma toliau įgyvendinant atsparumo nelaimėms didinimo tikslus ir toliau plėtojant jo pajėgumų stiprinimo priemones naudojantis Sąjungos civilinės saugos žinių tinklu, iš esmės prisidės prie platesnės ES pasirengimo krizėms strategijos taikymo srities ir užmojų.

Žvelgiant į ateitį ir sparčiai kintant rizikos aplinkai, itin svarbios išlieka tolesnės pastangos. Siekiant stiprinti Europos atsparumą, reikės nuolatinio visos ES, jos valstybių narių ir pilietinės visuomenės įsipareigojimo ir kolektyvinių veiksmų. Visapusiškas, rizika grindžiamas požiūris yra labai svarbus siekiant sumažinti pažeidžiamumą ir nukreipti strategines investicijas į ES pajėgumus, kurių reikia siekiant užkirsti kelią būsimoms krizėms, jas sušvelninti, joms pasirengti ir po jų atsigauti.

Bendradarbiavimas pasirengimo srityje taip pat turi apimti ne tik Sąjungą, bet ir artimiausias kaimynines šalis. Didinant šių regionų atsparumą bus prisidedama prie bendro saugumo ir galiausiai sustiprintas pačios ES atsparumas.